

Bedum, 26.05.21.

**OPMERKINGEN n.a.v. Wes Bredenhof,
'Aiming to Please',
A Guide to Reformed Worship, 2020, 16**

In **Hoofdstuk 13** gaat ds. Bredenhof in op **twee zaken** waar nogal eens **kritisch** tegen aan gekeken wordt.

1) Het **twéé keer per zondag een eredienst** houden – want is één eredienst niet genoeg? En

2) **de prediking aan de hand van de Heidelbergse Catechismus** – want moet de verkondiging niet altijd zijn vanuit Gods eigen Woord?

Ds. Bredenhof constateert (hij schrijft vóór de corona-tijd) dat **de praktijk meestal is: 's morgens volle bak, maar 's middag minder vol. Deels** vanwege **wettige redenen**, zoals we dat noemen. Dan kun je denken aan: er is geen kinderopas, dus moet je thuis zijn met de jongsten; vermoeidheid i.v.m. ouderdom en zwakte; al die werken van barmhartigheid en noodzakelijkheid: in het ziekenhuis, het verzorgingshuis, bij de thuiszorg, de politie, de brandweer e.d. En de dominee die het land doorkruist. **Maar sommigen komen zonder zulke geoorloofde redenen maar één keer op een zondag.**

Dat kan **onwetendheid** zijn. Iemand die nog maar net lid van de gemeente geworden is, kan die goede gewenning van **twéé keer nog niet** hebben. Al is dat wel vreemd, want bij het catechetisch onderwijs aan catechumenen zal ook hierover gesproken zijn.

Maar Bredenhof richt zich op **gemeenteleden die er niet of nóg niet van overtuigd zijn, dat twéé keer een goede, Bijbelse praktijk is.** Hij stelt, mijns inziens terecht, **'geregelde aanwezigheid tijdens beide diensten moet bij gereformeerde gelovigen prioriteit hebben.'**

Voor ik hem verder volg in wat hij schrijft, wil u wijzen op **een aantal boekjes** die in Nederland zijn uitgekomen over het 'naar de kerk gaan'. Er zullen er vast nog wel meer zijn. Maar deze heb ik voor de bril.

-Allereerst van prof. dr. **A.A. van Ruler** (hervormd, indertijd werkzaam aan de Rijksuniversiteit Utrecht, leefde van 1908-1970) het boek **'Waarom zou ik naar de kerk gaan'** (1971). 21 hoofdstukken met ook veel goede inhoud. Alleen antiquarisch, bijvoorbeeld via www.marktplaats.nl en www.boekwinkeltjes.nl, nog te krijgen.

-Nog maar net uit is een boekje van ds. **A.A.F. van de Weg**, predikant van de Hersteld Hervormde Kerk in Apeldoorn,

‘Daarom ga ik naar de kerk’, Gedachten over Gods huis als plaats van ontmoeting. Ik heb het in huis, maar nog niet gelezen.

-Dan, ook uit vroeger tijden en niet meer in de handel, voor zover ik weet, een boekje voor de kinderen, geschreven door **Inge Oostdijk** (1987), **‘Ga je mee naar de kerk?’**.

-Tenslotte van ds. **P. van Ruitenburg**, Gereformeerde Gemeenten, **‘NAAR DE KERK’, 52 bijbeloverdenkingen over kerkgang**, tweede druk 2010.

Ds. Bredenhof zelf geeft tien redenen om op de zondag niet één, maar twee keer te eren en dienen, samen met de gemeente. Ik noem ze, en maak er zo nu en dan een opmerking bij. Ik denk, dat u ze zelf ook wel zo ongeveer had kunnen bedenken.

1. Vanuit het Oude Testament **de voorschriften ter zake van zowel de morgen-, als de avondoffers.** Zie **Exodus 29:38-43; Numeri 28:4; Ezra 3:3** en **PSALM 92:1-2** (in vs. 2 het woord ‘nachten’ = avonden, zie de Kanttekening hierbij in de Statenvertaling).

2. **De praktijk in het Nieuwe Testament en die van de oude kerk** sloot aan bij die van het Jodendom. De schrijver van de Kerkgeschiedenis, Eusebius van Caesarea, geeft dat aan in het begin van de vierde eeuw.

3. Het **vierde Woord van het verbond** heeft het over een **DAG voor de rust en de eredienst.** Daar past twee keer beter bij dan één keer.

4. **Het nut en voordeel voor de gelovige.** Wij belijden dat God de Heilige Geest werkt via de verkondiging van het Evangelie. Wij gaan in tegen dat belijden en beroven onszelf van dat Geesteswerk, als wij één keer verkondiging nalaten. Je zou het niet gaan naar, het afzien van de tweede eredienst daarom ‘zelfbeschadiging’ kunnen noemen.

5. **Het belang van onze gezinnen.** Al onze gewoonten maken iets duidelijk aan onze kinderen en kleinkinderen, als de HEERE ons die geeft. Het **één keer zonder reden afwezig** zijn geeft allereerst aan, dat wij **het eren en dienen niet zo belangrijk** vinden. Op die manier maakt het duidelijk dat wij hoogmoedig zijn: ‘wij zullen zelf wel uitmaken hoe wij de HEERE dienen ...’

6. **Het voordeel voor de gemeente** waar wij bij mogen horen, zie **1 Korinthiërs 12**. Nadrukkelijk gaat het daar over ‘samen’. Als één lid ..., dan de andere leden ook ... Als één lid komt, dan komen de andere leden ook.

7. Het **vijfde Woord van het verbond** geeft aan de **onderwerping aan het gezag van de kerkeraad.** De kerkeraad kan niet zeggen: ‘in deze tekst of teksten beveelt de HEERE het twee keer eren en dienen.’ Maar, zo kun je daartegenover vragen: is het oproepen naar de eredienst door de raad van

oudsten te zien als: ze dwingen mij om óngehoorzaam te zijn aan de Schriften?

Bredenhof komt hier met **een voorbeeld** (dat ik even verneerlands): je mag 60 km per uur rijden op de Boersterweg. Je rijdt 100. Kun je dan, als de politie je aanhoudt, tegen ze zeggen: ‘er staat nergens in de Bijbel dat ik op de Boersterweg maar 60 km per uur mag rijden, dus hoef ik de bekeuring niet te betalen ...?’

Het gezag van de kerkeraad is voor mij **de reden om te komen op de tweede feestdagen**. Ik vind die diensten op de tweede feestdag overbodig. Liever zou ik zien dat de kerkeraad weekdiensten organiseert. Maar de kerkeraad roept op, dus als ik kan, kom ik.

En ik voeg daar aan toe: ik zou graag willen dat **de woensdagavonddiensten**, of **de avondgebeden** weer worden ingesteld. In het boek ‘**Volk in verwarring**’, **Reformatie in Nederlandse steden en dorpen**, onder redactie van Enny de Bruijn, 2017, las ik dat in **Middelburg** vanaf 1585 zulke weekdiensten gehouden worden. De predikant behandelt **telkens een heel of half hoofdstuk uit de Bijbel. Vanaf 1631 krijgt dat een vast structuur met het zgn. ‘kapittelpreken’**. **In bijna 23 jaar gaat men zo de Bijbel door.**

8. **Het geven om je ‘herder en leraar’**. Wat was het afgelopen zondagmiddag een feest om in Bedum voor te mogen gaan – weer zoveel mensen in de kerk! Dat bemoedigt mij. Want het is inderdaad **frustrerend**, wanneer je in de week **15 tot 20 uur bezig** geweest bent met de voorbereiding van de eredienst, waarin je de gemeente wilt onderwijzen met het oog op een gelovig leven, en dat je dan merkt: **er zijn er die zich niet willen laten onderwijzen ...** Bredenhof wijst hier nog naar 1 Thessalonicenzen 5:12-13 en Lukas 6:31.

9. De **twee erediensten** laten je genieten van **een uitgebalanceerd dieet van verkondiging en onderwijs**.

10. **Het Geestelijk**, met een hoofdletter ‘G’, **leven wordt er door ontwikkeld**.

Alles met alles: ‘**waarom géén twee keer?**’, zo kun je het negatief kunnen zeggen. **Waarom** zou een gelovige **niet God willen eren en dienen** en **waarom** zou hij of zij **niet**, zo vaak als mogelijk is op de eigen dag van de Heere, **gebruiken willen de genademiddelen van Woord en sacrament?** Of, zou ik nog willen toevoegen: ‘**waarom** zou je **niet ZONDAG 31 van harte onderschrijven** en de sleutels van het Koninkrijk niet z’n werking willen laten doen?’

Het tweede onderwerp in dit hoofdstuk is **de Catechismus-prediking**. De verkondiging aan de hand van de leer van de kerk is iets wat in de loop van de tijden **kwam en ging**. Die prediking was er **al in de oude kerk**. **Cyrellus** uit Jeruzalem

en **Ambrosius** in Milaan -die gekoppeld wordt aan het Te Deum, Gezang 30-, (beiden 4de eeuw) behandelden al **de Apostolische Geloofsbelijdenis, het Onze Vader, de Tien Geboden en de sacramenten**. Maar die prediking over de leer verdween in de eeuwen daarna. Tot het **weer terug** kwam **in de tijd van de Grote Reformatie** van de 16de eeuw. Straatsburg, Wittenberg, Zürich (met Bullinger en z'n Huysboec – 50 preken, geweldig!), Basel, Genève, Nederland.

De **synode van Den Haag, 1586**, nam het besluit dat in de kerken **elke zondagmiddag de Catechismus zou worden behandeld**. En dat besluit kwam te staan **in de Kerkorde!** Het probleem was dat in veel plaatsen, vooral op het platteland, er niet of nauwelijks iets van terecht kwam. Het is ook de vraag, of de voorganger zelf die leer wel goed kende! En of de gemeente er belang bij had?

De **synode van Dordrecht 1618-1619** besloot daarom voor te schrijven: 'al was alleen het gezin van de dominee aanwezig, samen met de koster, dan nog moest er uit de Catechismus geprekeet worden!'

Zie ook de **Kerkorde artikel 66**, "*De kerkeraad zal er zorg voor dragen, dat als regel eenmaal per zondag in de prediking de leer van Gods Woord verklaard wordt, zoals die samengevat is in de Heidelbergse Catechismus.*"

Het bezwaar dat wel is ingebracht tegen dit artikel **luit: 'het Wóórd moet worden verkondigd, het Woord van GOD. En de Catechismus is een door mensen geschreven werk.'**

Dat bezwaar overtuigt niet, zegt Bredenhof terecht. Want **de Catechismus** geeft de leer vanuit het Woord. De hele raad van God komt langs en alle Vragen en Antwoorden **zijn van a tot z gebaseerd op het Woord van God**.

Prof. dr. **Jason Van Vliet** (hoogleraar dogmatiek aan de opleiding van de Canadese gereformeerde kerken) merkt over de verhouding prediking Bijbeltekst en prediking Catechismus op: 'let op de zelfstandige naamwoorden, de werkwoorden en de bijvoeglijke naamwoorden'.

De **zelfstandige naamwoorden** zijn **gelijk**: het gaat in beide gevallen over **het Woord van God**. De **werkwoorden** zijn **dezelfde**: het is in beide gevallen het preken van het Woord van God. De **bijvoeglijke naamwoorden** zijn verschillend: bij de Bijbel gaat het om **uitleg van een bepaalde tekst**, bij de Catechismus om **onderwijs over een breder onderwerp** vanuit Gods openbaring.

Bredenhof sluit het hoofdstuk af met **een aantal praktische opmerkingen**. Allereerst over **de formulering** die gehanteerd wordt bij de Catechismusprediking. **De ZONDAG** die aan de beurt is **wordt wel eens ‘de tekst’ genoemd**. Maar daar is hij **geen voorstander** van. Dan komt de Catechismus te veel op hetzelfde niveau als de Bijbel. **Beter is**, volgens hem, **‘de les, het onderwijs vanuit de Catechismus’**. We gaan immers bezig om de onderwijzing van het Woord van God, in deze ZONDAG samengevat, te leren.

Ik zelf gebruik zo nu en dan **het woord ‘leerdienst’**. Inhoudelijk is dat hetzelfde als wat Bredenhof aangeeft. En je kunt soms, wat meer onderwijzend dan prekend aan het werk zijn.

Ik denk aan **de behandeling van Vraag en Antwoord 44** over de woorden **‘neergedaald in de hel’**. Ik heb daar ooit eens (zie de BIJLAGE hieronder die op de site te lezen is) de **Westminster Confessie en Catechismussen** bij gehaald en ook de **Heidelbergse Catechismus in het Indonesisch**. En wel op het punt van **‘hel’ of het rijk van de doden’**. Dat is lastig te doen, al prekend. Maar wel door gemeenteleden nog eens na te kijken, als je het opgeschreven hebt.

Ook bij de behandeling van **de Tien Woorden, ZONDAG 34-44**, kan het van belang zijn om eens **gedeelten uit de Westminster Catechismus** te laten horen of lezen. Sowieso is het volgens mij van belang om iets te weten van die Angelsaksische belijdenisgeschriften van na Dordrecht 1618-1619. In de tijd dat ik ze gebruikte, schreef ik ze **op de samenvatting** van de preek. Nu zou dat **op de preekbladen** kunnen die in Bedum worden uitgegeven.

Ik denk ook aan **het onderwijs geven over een brok Kerkgeschiedenis** – en dat kan bij veel ZONDAGEN.

Tenslotte nog twee opmerkingen over de woorden **‘als regel’** die in de Kerkorde staan. In mijn jeugd was er elke zondag, ook met Pasen en Pinksteren een Catechismuspreek. Nu gebeurt dat volgens mij nergens meer. **Vanwege dit ‘als regel’** gaat de kerkeraad die dat goed vindt, dus **niet tegen de Kerkorde in**.

‘Als regel’. Dat wil ook zeggen: **het hoeft niet altijd de 52 ZONDAGEN van de Catechismus te zijn!** Bredenhof wijst, en hierin stem ik helemaal met hem in, op **de mogelijkheid van het preken aan de hand van de Nederlandse Geloofsbelijdenis en de Dordtse Leerregels**. Ik heb dat al wel gedaan. En ik hoop dat we dat nog eens gáán doen. Op die manier kunnen **die belijdenisgeschriften** veel meer dan nu het geval is, ook **echt ‘eigen’ worden aan de gemeente!**

BIJLAGE over Vraag en Antwoord 44 HC

1) Zit er een volgorde in de woorden: ‘gekruisigd, gestorven, begraven, neergedaald in de hel’? Zo ja, hoe kan er dan ná het sterven en begraven zijn nog iets komen, het was toch volbracht? Zo nee, wat betekenen die woorden ‘neergedaald in de hel’ dan?

Het Symbolum Romanum (zie hieronder), iets na het jaar 100 p.n., nog zónder de neerdaling in de hel.

Die woorden zijn vastgelegd op de synode van Sirmium, en die van Constantinopel, ± 360 p.n.

Vastgelegd, want: over deze woorden zijn we het allemaal eens in de kerk van Christus, dit is wat de Schriften ons ook leren over onze Middelaar.

Geloofsbelijdenis van Nicea: ‘begraven’; Geloofsbelijdenis van Athanasius: ‘neergedaald in de hel’.

2) Wát leert de Heilige Schrift ons over de ‘nederdaling ter helle’? Luisteren naar Handelingen 2:24-32 en zingen

Psalm 16:4,5 en Psalm 55:6.

Wij belijden: ‘neergedaald in de hel’, anderen, de gereformeerde kerken in Indonesia, GGRI: ‘neergedaald in het dodenrijk’, is dat iets anders? Zie de kanttekening bij Handelingen 2:27.

Het NT heeft ‘hades’, het OT ‘sjeool’, in de Statenvertaling = ‘hel’, in de NBV = ‘dodenrijk’, soms op één lijn te stellen met graf, zie PSALM 89:49, Spreuken 5:5 e.a.p.

De NBV heeft in het NT elf keer het Grieks onvertaald gelaten, zodat er nu staat ‘Gehenna’ (= gè Hinnom, dal van Hinnom, bij Jeruzalem: Molochdienst), Mattheüs 5:22, 29, 30; 10:28; 18:9; 23:33; Marcus 9:43, 45, 47; Lukas 12:5; Jakobus 3:6, waar de HSV heeft: ‘hel’.

‘Neergedaald in het dodenrijk’ = het ondergaan van die gruwelijke, angstwekkende realiteit van dood en graf, zie allerlei Schriftplaatsen, Spreuken 30:16; Habakuk 2:5, e.a.p., vaak in het kader van straf en oordeel, zie PSALM 55:16; 49:15; 31:18; 9:18, ook al weet de gelovige: maar de HEERE is sterker dan die macht van de dood, PSALM 139:8.

De Westminster Confessie en de twee Westminster Catechismussen, 1647, hebben aangehouden de volgorde van eerst gekruisigd, dan gestorven, dan begraven en tenslotte neergedaald..., in de staat van de doden en onder de macht van de dood tot de derde dag.

Het dodenrijk als radicale tegenstelling met het leven, maar Jezus Christus als Middelaar verbreekt absoluut en definitief de macht van de dood en het dodenrijk voor de Zijnen.

Hij is volledig en allesomvattend Zaligmaker en Redder door ook ‘onder de doden’ te zijn.

Tot troost van de Zijnen: Hij weet, Hij heeft Zelf ervaren wat gestorven zijn is, maar Hij staat op, Hij overwint, nu hoeven

de Zijnen dankzij Hem geen angst meer te hebben, Hij heerst over het graf, Hij roept de doden tot leven!

NB. Tegenover de roomse leer schenken we geen aandacht aan 1 Petrus 3:19.

Die tekst gaat óf over na de opstanding, óf over de overwinning van Christus op de engelen aan de kant van satan, vgl. vs. 22.

3) Luisteren naar Mattheüs 27:45-46 en zingen Psalm 116:2

De HC in navolging van Calvijn verklaart het 'neergedaald' als het ondergaan van de verlatenheid en de duivelse aanvallen, het onbeschrijfelijke lijden aan Zijn heilige ziel en Zijn heilige geest en Zijn heilig lichaam, het allerdiepste moment vóór het sterven, dat alles vóór / in de plaats van / ten behoeve van de Zijnen.

Tegenover angst deze heerlijke zekerheid: bij Christus als Middelaar was God er niet, en Hij versloeg satan, daarom is Hij er altijd, absoluut zeker, voor de Zijnen die op Hem vertrouwen.

De Bijbelse waarheid van Vraag en Antwoord 44 is vol vreugde te handhaven, al zou de uitleg van Westminster wel eens beter kunnen zijn.

Symbolum Romanum

1. Ik geloof in God de Vader, de Almachtige,
2. en in Christus Jezus, Zijn eniggeboren Zoon, onze Heere,
3. Die geboren is uit de Heilige Geest en de maagd Maria,
4. Die onder Pontius Pilatus is gekruisigd en begraven,
5. op de derde dag is opgestaan uit de doden,
6. opgevaren naar de hemelen
7. zittend aan de rechterhand van de Vader,
8. vanwaar Hij komen zal om te oordelen levenden en doden,
9. en in de Heilige Geest
10. een heilige kerk,
11. vergeving der zonden,
12. opstanding des vleses.

Uit: L. DOEKES, 'Credo, Handboek voor de gereformeerde symboliek', Amsterdam 1975

Kanttekening Statenvertaling bij ‘hel’ in Handelingen 2:27

“Het Hebreeuwsche woord *Scheol* en het Griekse woord *Hades*, hetwelk hier wordt gebruikt, beteekent somwijlen de plaats der verdoemden, Deut.32:22; Job 11:8; Matth. 11:23; Luk. 16:23, in welke beteekenis het hier niet kan genomen worden, overmits *Christus*’ ziel, van het lichaam gescheiden zijnde, niet in die plaats, maar in het paradijs geweest is, Luk. 23:43. Somwijlen beteekent het de helsche smarten en benauwdheden, 1 Sam. 2:6; Ps. 18:6, en 116:3; in welke beteekenis sommigen menen dat dit woord alhier zou kunnen genomen worden, alzoo *Christus* vóór Zijn dood zoodanige smarten in Zijne ziel geleden heeft. Doch alzoo hetzelfde woord ook dikwijls genomen wordt voor het graf, Gen. 37:35; Job 17:13; Ps. 6:6, en 30:4; Spreuk. 1:12, en 27:20; Jes. 5:14, en 38:18; Openb. 20:13, en hier gesproken wordt van den staat van *Christus* na Zijn dood en van Zijne opstanding uit denzelven, zoo wordt het wel allerbekwaamst hier verstaan van het graf in hetwelk *Christus*’ ziel, dat is *Christus*, doch naar Zijn lichaam, gelegen heeft tot op den derden dag.”

Westminster Confessie, 8, 4 over Christus de Middelaar

De Heere Jezus heeft dit ambt geheel gewillig op Zich genomen. Om het uit te oefenen werd Hij geboren onder de wet. Hij heeft het volkomen vervuld. Hij verdroeg de smartelijkste kwellingen onmiddellijk in Zijn ziel, en zeer pijnlijk lijden in Zijn lichaam, is gekruisigd en gestorven, werd begraven, **en verbleef onder de macht van de dood, maar zag toch geen ontbinding** (Handelingen 2:23, 24, 27; 13:37; Romeinen 6:9). ...

De Grote Catechismus van Westminster, V/A 50

Vraag: Waarin bestond Christus’ vernedering na Zijn sterven?

Antwoord: Christus’ vernedering na Zijn sterven bestond hierin dat Hij begraven werd (*1 Korintiërs 15:3,4*), **en in de staat van de doden bleef en onder de macht van de dood tot aan de derde dag** (*Psalm 16:10; vgl. Handelingen 2:24-27, 31; Romeinen 6:9; Matteüs 12:40*); **wat op een andere manier wordt uitgedrukt in de woorden ‘neergedaald in de hel’.**

De Kleine Catechismus van Westminster, V/A 27

Vraag: Waarin bestond Christus' vernedering?
Antwoord: Christus' vernedering bestond hierin dat Hij werd geboren en wel in een nederige toestand, onder we wet, en dat Hij de ellenden van dit leven, de toorn van God en de vloek van de kruisdood onderging, dat Hij begraven werd, **en voor een tijd onder de macht van de dood verkeerde** (*Handelingen 2:24-27, 31*).